

Nyomozás egy magyar sztárhegedűs után

Manapság egyre több szó esik arról, hogy ha meg szeretnénk tudni, merre megyünk, előbb azt kell tisztáznunk, hogy kik vagyunk és honnan jövünk. Feltárjuk múltunk értékeit, és a kollektív emlékezet részeként számon tartjuk nagyjainkat. Rakos Miklós (1947–2019) barátom és kollégám ennek egy speciális szejletén, a magyar hegedűsök emlékezetének megőrzésén dolgozott három évtizeden át a Zenekar hasábjain. Egykori zenetörténeti rovatában az ő munkássága előtt fejet hajtva próbálom elbeszélni egyik zenei nyomozásom történetét.

Mary Zentay, a legnagyobb női hegedűművész?

Mary Zentay portréja 1916-ból

A nyár elején keresett meg egy spanyol lemezgyűjtő és zenei író ismerősöm, Joseph Moore, aki egy elfeledett magyar hegedűsről, Mary (Mery, Marie) Zentayról és családjáról kért információkat. Az életéről annyit sikerült megtudnia, hogy feltehetően 1897 és 1900 között született, édesapja hegedűkészítő volt, és állítólag Hubay Jenőnél tanult Budapesten. Még szinte gyermekként, 1915-ben utazott az Egyesült Államokba, és 1918 októberében New Yorkban hunyt el spanyolnátha következtében, a világvármány második hullámának áldozataként. Mintegy tucatnyi felvétele maradt fenn, ezek java már az interneten is elérhető. Moore a művésznő fellépéseinek számos nyomát találta meg az amerikai újságokban, amelyek olykor „a világ legnagyobb női hegedűse”-ként, az 1918-as lemezzrovatok pedig „az év zenei szenzációja”-ként hirdették.

Milyen művész lehetett Mary Zentay, azaz Zentay Mária? Az 1910-es években készült és gyakran rossz állapotban fennmaradt felvételek többnyire nagyon keveset adnak vissza a hegedű hangjából. 2004-ben, a *Hubay and His Students Play Hubay* című, New Yorkban megjelent CD-összeállítás munkája során már felfigyeltem Zentay nevére, játékára azonban kevésbé. Charles Castleman amerikai hegedűművész (az archív kiadványhoz készített bónusz CD szövege) ugyanis talált tőle egy gramofonlemezre Hubay *Azt mondják, nem adnak* alcímű 8. csárdaje-

lenetével, de ez az átlagosnál is gyengébb kópia lehetett, a szejtergés elnyomta a hangok jó részét. A tulajdonos archívum Zentayt Hubay-növendékként tartotta számon, így a felvétel végül bekerült az albumba.

Hubay 8. csárdajelenete Mary Zentay előadásában

Most egy lényegesen jobb példányhoz is hozzájutottam, és a többi fellelhető felvételt is meghallgatva egy jelentős előadó játékára csodálkozhattam rá. Lendületes, virtuóz előadásmódja magán viseli a Hubay-iskola jellegzetességeit, nagy intenzitással megszólaló hangjai teltek és élők, még az üveghangok is tartalmasan, szélesen zengenek. Szabadon kezeli a ritmikát, és biztos kézzel uralkodik a zene magasra korbácsolt érzelmi hullámzásai felett, anélkül, hogy kiesne a metrumból. Azaz nemcsak a tempója változik rugalmasan, hanem az idő haladásának sűrűsödéseit és ritkulásait is befolyásolni tudja. Vonókezelése, vonójának mozgási sebessége egészen szélsőséges és rapszodikus, egy olyan tradíció nyomait őrzi, amelyben még nem a kiegyenlítetttség, hanem a zene lélegzése, az egyes hangok belső dinamizmusa számított követendő ideálnak. Zentay széles tónussal játssza az említett csárdajelenet második, címadó dalla-

mát, amelyet Bartók is feldolgozott, és 1919-től szlovák nemzeti himnuszként is éneklük, az ezt követő táncokban pedig a magyaros mozdulatok egész arzenálját kelti életre. Mai utódai közül Perényi Eszternél és Kokas Katalinnál figyelhettem meg hasonló temperamentumot és a mozgások ilyen intenzív megélését.

Egy nyomozás zsákutcai

Játéka alapján Mary Zentay valóban magyar kellett hogy legyen, vagy legalábbis magyar mestertől kellett tanulnia. Ennek ellenére nyomát sem leltem a 20. század első két évtizedének muzikusai között, se Máriaként, se Mariként, a családnévben se „i”-vel, se „y”-nal. Nem szerepel a lexikonokban, a zenei kézikönyvekben, a budapesti hangverseny-adatbázisban, a Zeneakadémia évkönyveiben vagy a Hubay-irodalomban, és a korabeli sajtóban sem találtam említést olyan személyről, aki azonosítható lenne az ifjú hegedűművésszel. Ugyanakkor a hangszerkészítők között sincs Zentay a szakkönyvekben, címjegyzékekben és telefonkönyvekben. Az amerikai sajtóarchívumok nyilvános internetes adatbázisai természetesen rengeteg találatot adtak a művész fellépéseivel és lemezfelvételeivel kapcsolatban, de több órányi kutatás sem hozott érdemi információt a származásáról, tanulmányairól és családjáról.

A történet itt ért volna véget, ha nem bukkanak rá véletlenül a Hubay hagyatéék dokumentumai között egy gépelt listára, amelyet Isov (d’Isoz) Kálmán, a Zeneakadémia titkára készített 1937 áprilisában a Hubay teremben őrzött, ott letétbe helyeztetett relikviákról. Ebben feljegyzés olvasható egy fotóról, amelyet *Zentay Zimmer Mária* dedikált mesterének, Hubay Jenőnek. A kép ma már nincs ott az átköltöztetett tanteremben, és már a 2010 körüli felújítás előtt sem szerepelt a többi emléktárgy között. Isov Kálmán azonban megörökítette számunkra azt a név-változatot, amely egyértelműen azonosítja a művésznőt, és kapcsolatot teremt ugyanannak a személynek 1915 előtti és utáni elnevezése között. Most már csak elegendő szorgalom kellett ahhoz, hogy az ifjú művésznőről, Zimmer Máriáról és édesapjáról, Zimmer K. Ottó hegedűkészítőről előkerüljön néhány életrajzi adat, és sápadt fénysugarával bevilágítsa az emberi sorsok rég múlt titkaiba.

Zimmer K. Otto, a hegedűkészítő

Zimmer K. Otto hegedűkészítő mester munkássága mára már szinte feledésbe merült, bár a nemzetközi aukciókon néha előkerül egy-egy hangszere. A hangszereszekről szóló szakirodalomban is többnyire csak utalás-szerűen szerepel a neve, legfeljebb néhány mondatos életrajz és jellemzés olvasható róla. Willibald Leo von Lütgendorff könyvének (*Die Geigen- und Lautenmacher vom Mittelalter bis zur Gegenwart*) 1922-es harmadik kiadása Zimmer halálzási dátumát és néhány apróság-

got leszámítva már minden adatot tartalmaz, amelyeket a későbbi munkák több-kevesebb pontossággal átvettek. Mindezeket a korabeli lapok információival és némi forráskutatással kiegészítve vázlatos képet alkothatunk az egykor neves mester pályájáról.

Karl Otto Zimmer 1865-ben született a bajorországi Erlbachban, ahol bátyja, Karl (1848–1882) tanította a hegedűkészítés mesterségére. 1885 után Drezdában, Lipcsében és Kelet-Poroszországban élt, majd 1892-ben Budapestre költözött. Nevét eleinte Zimmer Ottónak, majd Zimmer Károly Ottónak, olykor Zimmer Ottó Károlynak írta, magyar cégnevként végül megmaradt a Zimmer K. Ottó mellett. Az elkövetkező években Schunda Venczel József műhelyében dolgozott, egy ideig Reményi Mihály is alkalmazta. 1896 nyarán két hegedűje (az egyik Stradivari-kópia) szerepelt az iparos tanoncok és segédek millenniumi kiállításán. A versenyben az első díjasok között végzett, és két arannyal jutalmazták. Schunda segédjéből az év végére önálló mester lett: saját műhelyt nyitott a Teréz körút 4. alatt, ahol élete végéig dolgozott (cégét hivatalosan 1898-ban jegyezték be). Évtizedeken át a telefonszáma is változatlan maradt, 1911-ben csupán a háztömbön belül költöztette műhelyét a 4-es szám földszintjéről a 2-es szám I. emeletére. A Király utca sarkán álló épület elhelyezkedése kedvező volt egy hangszerész számára, félúton az Operaház és a Zeneakadémia között, 1907-re pedig a háztömb másik oldalán épült fel a Zeneakadémia új palotája.

Zimmer K. Otto újsághirdetése 1905-ből

A Zimmer cég fénykora a század első évtizedének közepére tehető. A mester (Reményi Mihállyal, Habits Antallal, Laumann Róberttel és Sternberg Árminnal együtt) ezüst érmet szerzett az 1900-as Párizsi Nemzetközi Kiállításon, a hegedűkészítés és a különféle hangszerjavítási munkák mellett zongorák és pianinók adásvételével, alkatrészek árusításával, valamint zongorahangolással is foglalkozott. 1905-re – meglehetősen túlzással – az ország leghíresebb hangszerészeként és a vonós hangszerek legelső specialistájaként hirdette magát. Tanítványa volt id. Damm Pál, műhelyében dolgozott Michelberger János, Mirth József és id.

Komáromy Sándor, majd a világháborút követően Beke Péter Pál.

1909-ben egy újabb területen szállt szorítóba konkurenciával, a Zeneakadémia túldoldalán működő Reményi Mihállyal. Zimmer is a neves intézményt vette célba hírnevének előmozdítása érdekében, és talán serdülő lánya zenei pályáját is ezzel a kapcsolattal kívánta segíteni. Reményi már a század eleje óta évente egy-egy hegedűt ajánlott fel az iskola legjobb végzős hegedűs növendékének, most pedig Zimmer is csatlakozott a kezdeményezéshez. A Zimmer-díj hangversenyt követő odaítéléséről csak 1909-ből van tudomásunk, amikor Bárdos Béla nyerte el az 1200 koronát érő hangszert. Két évvel később a kitűnő Koncz János is Zimmer-hegedűt kapott ajándékba Hubay-díj gyanánt, a sajtó azonban már nem írt az eseményről. Reményi hirdeteiben a Zeneakadémia szállítójaként tüntette fel magát, ugyanerre Zimmertől csak 1911-ből találtam adatot. Úgy tűnik, hogy Zimmer nem bírta a versenyt a konkurencs cégekkel. A 10-es években már alig hirdette üzletét, amely 1911-től feltehetően a család korábbi, emeleti lakásában működött tovább.

Zimmer Mária feltűnése

Zimmer Mária bemutatkozó hangversenyére 1910. március 18-án került sor a Royal teremben. Debütálását Méry Béla koncertrendező cége szervezte meg: az eseményt több tucatnyi hirdetéssel készítette elő, normál jegyárakkal, ugyanúgy, mintha egy felnőtt előadó fellépéséről lenne szó. A koncertelőzetesekben az volt a különös, hogy Máriát mindenütt „hegedűművésznő”-ként említették, és szó sem esett gyermekről, még kevésbé csodagyerekről. Csak a kritikákban olvashatunk leányról és serdülő lánykáról, aki – *Az Ujság* kevéssé hihető információja szerint – „alig tizenkét esztendő”. Egy héttel a koncert előtt megszelleztették, hogy „Zimmer K. Ottó hírneves hegedűkészítő (Terez-körut 4.) lánya” fog szerepelni. Megtudhattuk továbbá, hogy tanára Sabathiel Rezső, az operaházi zenekar ifjú hegedűse, aki maga kísérte zongorán. Vieuxtemps d-moll hegedűversenyét, Saint-Saëns *Rondo capriccioso*-ját, Sabathiel *Pastorale*-ját és Wieniawski *Moszkvai emlékét* játszották. A közönség lelkesen ünnepelte az est főszereplőjét, de a bemutatkozás nem járt különösebb eredménnyel és további felkérésekkel. A *Budapesti Hírlap* recenzense dicsérte a kisasszony „szép jövővel biztató tehetség”-ét, de nyilvános szereplését még korainak vélte. A többi írás is „fiatalságához képest” méltatta a teljesítményét, meleg tónusát, hatalmas hegedűhangját. A hegedűszámok között Rónay Ödön operaénekes lépett fel a későbbi világhírű karmester, Reiner Frigyes zongorakísérete mellett.

A hangverseny egyik különlegessége, hogy az ifjú művésznő bemutatkozása – ráadásul azonos helyszínen – időben két zenetörténeti jelentőségű esemény, Kodály Zoltán és Bartók Béla első szerzői estjei közé ékelődött

Világ szagoratórium
Chopin-ünnepély.
Jegyek: 10, 6, 4, 2 kor. Kiszámlázó Méry Béla.
Andrágy-ut 12.

Vasárnap, március 20-án, a Vigadóban. A Mal
Tonkünstler
Orchestra VI. de utolsó kharasztal hangverseny. Vezető: **Nedál Oszkár**. Kiszámlázó: **Franz Károly** ut. sz. szomszédok. Jegyek: 10-1 kor. Kiszámlázó: Méry Béla, Andrágy-ut 12. 1112

Péntek, március 18-án, Royalterem.
Zimmer Mária
Zimmer K. Ottó hírneves hegedűkészítő (Terez-körut 4.) lánya – hegedűművésznő első hangversenye. Kiszámlázó: **Károly Béla** s. sz. sz. Operaház tagja. Jegyek: 10, 6, 4 és 2 kor. Kiszámlázó: **MÉRY BÉLA** Andrágy-ut 12. 1112

Szerda, március 16-án, Royalterem.
Sevcik
Vezető: **L. Székely** vezényelése (szület. 5. sz.). Kiszámlázó: **L. Székely** vezényelése (szület. 5. sz.). 1112

ROYAL-TEREM
I. este, március hó 17-én, 7/8 órákor
Kodály Zoltán
II. este, március hó 19-én, 7/8 órákor
Bartók Béla,
művészek bemutatása.
Waldner, Tenesváry, Malak & Kerpely utak (Vadászbányász-társaság) szíves közreműködésével.
Jegyek: 10, 6, 4, 2, 1 és 1 koronát, kaphatók Rézszárványánál. 1114

Világ szagoratórium
Földy Géza művésztársaság modern, magyar művésztársaság írta a művelő magyar előadó művészei, az előadó művésztársaság művelője: **FARÁZSRONTÓ** 1118
Kalandos és szórakoztató művésztársaság írta: **Egy dicső, 70 cikk. 4 helyesítő-műtér. 708 szíves ajánlatot küld. Ára 12 korona.** Kiszámlázó: **Világ szagoratórium** 1118

Zimmer Mária 1910 márciusi bemutatkozó hangversenyének hirdetése. Az előző napon Kodály, másnap Bartók szerzői estjére került sor ugyanott

(márc. 17., ill. 19.). A külső keretet mindehhez a Sevcik Vonósnegyes március 16-i, valamint a bécsi Tonkünstler Orchester 20-i szereplése biztosította a Royal teremben, ill. a Pesti Vigadóban. Számos más hangverseny mellett 8-án a Dohnányi–Marteau–Becker Trió játszott a Zeneakadémián, 9-én a svéd csalogány, Valborg Svardström énekelt a Royalban, 13-án Enrico Bossi orgonált a Zeneakadémián, 16-án Frieda Hempel porosz énekeső lépett fel a Vigadóban, továbbá Keéri-Szántó Imre 9-én, Wilhelm Backhaus 23-án adott Chopin-estet a Royalban. Ennyi vonzó ajánlat között az is nagy eredménynek számított, hogy Mária koncertjén „szép számú közönség” jelent meg.

Zimmer Mária az év októberében is „hegedűművésznő”-ként szerepelt egy újpesti vegyes hangversenyen, majd több mint két évre eltűnt a pódiumról. Felvételt nyert Hubay Jenő világhírű zeneakadémiai mesteriskolájába, és minden bizonnyal a mester tiltotta el a nyilvános szerepléstől, hogy minden energiáját tanulmányainak szentelhesse. Nem tudjuk, hogy a hivatalos stúdiómozgások előtt és után Hubay hány éven át foglalkozott magánúton Máriával (vagy Mariskával, ahogy Hubay 1912 novemberi jubileumi koncertje alkalmával a közreműködő növendékek listájában szerepelt). Korábban Sabathiel Rezső is Hubay osztályából került ki, és azon kívül, hogy nyilvánvalóan az ő elvei szerint tanított, minden bizonnyal konzultált is korábbi mesterével. Talán nem véletlen, hogy első koncertjén Mária éppen azt a Vieuxtemps-versenyművet játszotta, amit Sabathiel 1902-ben utoljára tanult Hubay irányításával.

1912 végétől Zimmer Mária ismét megjelent a pódiumon különféle zenei rendezvények közreműködőjeként, önálló koncertjéről azonban nincs tudomásunk. Sikerrel szerepelt a Royal teremben, az Erzsébetvárosi Kaszinóban, az Erzsébetvárosi Plébániatemplomban, a Zeneakadémián, a Központi Katolikus Kör helyiségében, az Omnia Mozgóképfilm Színházban, a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hadikórházában és a Lloyd dísztermében. Saint-Saëns h-moll hegedűversenyén és

Händel Largettóján kívül romantikus karakterdarabokat játszott: Csajkovszkij *Melankolikus szerenádját*, Hubay *Keringő-parafrazisát* és 8. csárdajelenetét, Kreisler *Szerelmi örömét*, Spohr *Énekjelenetét*, Rubinstein Románját, Vieuxtemps Rondinóját, Wieniawski Polonézét és *Faust fantáziáját*, Zarzycki Mazurkáját, valamint Chopin Notturnóját Wilhelmj átíratában.

1914 januárjában Berlinbe, majd Lipcsébe, Bécsbe és Londonba is eljutott. Amennyiben hihetünk a sajtóhíradásoknak, a Singakademie nagytermében Beethoven és Vieuxtemps hegedűversenyeit játszotta a Berliini Filharmonikusok kíséretével. A *Pesti Napló* helyi tudósítója szerint a „kritikák egybehangzóan a legelső hegedűművészek közé sorolják a fiatal hölgyet, aki legközelebb Lipcsében egy filharmonikus-est és Bécsben pedig a Tonkünstler Orchester szólistája gyanánt fog debütálni.”

1915 nyarát követően a magyar sajtóban megszűntek a híradások Zimmer Máriával kapcsolatban. Az egyetlen ismert kivétel 1917 áprilisában jelent meg, a hazai közönség azonban aligha tudta, hogy ki is rejlik az új név mögött: „Magánlevélből értesülünk, hogy Zentay Mária hegedűművésznőnek Newyorkban nagy sikerei voltak. A művésznő, a ki Hubay-tanítvány, a Bazarban és a Hippodromban is játszott több mint hatezer hallgató előtt.” Személyét csak az említett dedikáció alapján tudjuk összekötni korábbi énjével. A névváltoztatást valószínűleg Hubay javasolta a kor szokásának megfelelően, a fénykép pedig búcsúajándék lehetett a hálás tanítvány részéről. Hubayt is eredetileg Hubernek hívták, mielőtt 1879-ben Hubayként tért vissza Párizsba, és első nagyobb turnéja előtt Zsakovecz Nándort ugyanígy Zsolt Nándorként, Blau Jenőt pedig Ormándy Jenőként indította útnak, hogy magyar hangzású névvel ismerje meg őket a világ.

Mary Zentay Amerikában

Ísmét a véletlen sietett a segítségemre Zimmer Mária amerikai utazásának motivációit és történetét illetően. Váratlanul két olyan újságcikkre bukkantam, amely a művésszel történt interjúkra támaszkodott, és a sok száz semmitmondó híradással szemben végre releváns információkkal szolgált. Az egyik a *Lansing State Journal*-ban, New York-i datálással jelent meg 1915. december végén, a másik a *Daily Arkansas Gazette*-ben egy hónappal később. Mary (Amerikában gyakran *Merynek*, ritkábban *Marie*-nek is írták) elmondása szerint Londonban érte a világháború kitörése, így sietve hazautazott, és Kassán lépett fel többször a sebesültek javára, majd az orosz front közelében a katonák szórakoztatására.

Hugo Görlitz (Goerlitz), a híres impresszárió hívta meg Amerikába. Mária azért mondott igent, mivel 10.000 dollárt szeretett volna keresni édesapja számára, akinek az üzletét ellehetetlenítette a háború. Egy évre tervezett útját szülei nem támogatták, sőt – úgy tűnik – a tudtuk nélkül indult el 1915 novemberében. Berlin-

ben egy amerikai lányhoz csatlakozott, a holland határnál azonban a hatóságok feltartóztatták. Édesanyja egy ismerős révén kapott hírt róla, és utána indult. Mivel nem sikerült lebeszélnie lányát az út folytatásáról, együtt mentek tovább New Yorkba.

Az interjúkban és a további amerikai újságcikkekben a lány életének eseményeihez gyakran még annál is korábbi életkorokat társítottak, mint a magyar forrásokban. Az elkövetkező években gyakran gyerekként vagy kislánként említették, első nyilvános fellépését hét, Hubaynál folytatott tanulmányait 12 éves korára datálták. Egyik pillanatban úgy gondolhatnánk, hogy 1900-ban vagy 1901-ben született, máskor 1898–99-et valószínűsíthetnénk. Mindez nem egyezik még a később publikált 1897-es születési dátummal sem, aminek forrása feltehetően a művész vagy közvetlen környezete volt. Ráadásul – amint látni fogjuk – még ez utóbbi sem felelt meg az igazságnak.

Az 1917. november 4-i hangverseny képes hirdetése

Az utazás céljának tekintett, jól jövedelmező amerikai turnék – az eddig előkerült információk tanúsága szerint – nem valósultak meg, Mary életének hátralévő közel három évét jórészt New Yorkban töltötte. Bemutató hangversenyére 1915. december 18-án került sor az Aeolian Hallban. 28-án Bostonban, a Copley Plaza hotel dísztermében lépett fel, majd Lansingban, Michigan állam fővárosában, Little Rockban (Arkansas), Philadelphian és Indianapolisban koncertezett. New Yorkból számos közreműködéséről van tudomásunk (Hippodrome, Carnegie Hall, Waldorf-Astoria, Cort Theatre). Legtöbb alkalommal a Broadway és a 47. út sarkán található Strand Theatre színpadán szerepelt, ahol hagyományos koncertek mellett olyan *photoplay*-nek nevezett előadásokon hegedült, amikor a képek és rövid némafilmek vetítése előtt nyitányt is játszott a zenekar, továbbá egy vagy két szólista klasszikus zeneszámokat adott elő. Repertoárja legalább félszáz műből állt, Beethoven,

d'Ambrosio, Alard, Paganini és Vieuxtemps versenyművei, illetve Bach Chaconne-ja, egy Padre Martini- és egy Mozart-átirat mellett elsősorban a Magyarországon játszott karakterdarabokat játszotta, kiegészítve t. k. Bazzini, Donizetti, Drdla, Ernst, Gounod, Kreisler, Massenet, Offenbach, Paganini, Sarasate, Schubert és Zsolt Nándor hasonló jellegű, egyszerűbb kompozícióival és átirataival. Különös, hogy egy-egy szerzőtől többnyire csak egyetlen művet tartott műsoron.

Zentay indianapolisi fellépésének reklámja, 1918. május

Az említett zeneművek egy részét 1916-ban lemezre (Blue Amberol Cylinders) is vette az Edison Records stúdiójában, és a következő év elejétől sorra megjelenő kiadványok jelentős ismertséget szereztek neki. A Columbia Graphophone Company hamarosan szenzációként harangozta be a hírt, hogy a művész az ő stábjukhoz csatlakozott. (Érdekes megkülönböztetés, hogy keresztnevében az Edison cég konzekvensen a Mary, a Columbia a Mery írásmódot használta.) Még 1917 januárjában rögzítették Anton Rubinstein *Melódiáját* és Offenbach *Barcarolláját* a Hoffmann meséiből, majd a Columbia 1918 tavaszán Amerika-szerte óriási reklámkampányba kezdett. Április közepén már azt írhatták a lapok, hogy a művész lemeze az eladási listák élvonalába került, és hogy mágikus szépségű előadása revelációnak számít a hegedűfelvételek között. Ezek után impresszáriója az indianapolisi fellépések alkalmával már mint a világ legnagyobb női hegedűsét harangozta be.

Zentay 1918-ban ismét készített egy felvételt az Edison Recordsnál, és ezzel jelképesen lezárta torzóként félbeszakadt életművét. Utolsó lemezén ugyanazzal a Frieda Hempellel szerepelt együtt (ő a *Parasztbecsület* Intermezzóját énekelte obligato hegedűvel), aki Mária legelső koncertje előtt két nappal debütált Budapesten, és nevük az 1910-es koncerthirdetések némelyikén egymás mellett volt olvasható. Mire a kiadvány megjelent, Mary már nem volt az élők sorában. A *New York Times* rövid híradása szerint a Strand Theatre ifjú szólistája vasárnap

Zentay, az év zenei élménye, *Indianapolis News* 1918. május

este betegedett meg, és kedden (október 3-án) reggel váratlanul elhunyt a spányolnátha következtében.

Epilógus

Zimmer K. Ottó mindössze három hónappal élte túl leánya elvesztését. A háborús időkben ennyi idő alatt talán el sem jutott hozzá a szomorú hír, vagy ha igen, talán éppen az siettette a halálát. Cégét ezután az özvegy vette át, de tíz éven át továbbra is férje neve szerepelt mindenütt, mintha mi sem változott volna. Ez vezethetett olyan téves adatokhoz, miszerint a hegedűkészítő még hosszú éveken át dolgozott (egy kiadvány szerint még a II. világháború után is aktív volt). Majd az özvegy 1930 elején kiárúsította a műhelyt, annak teljes berendezésével együtt. Úgy látszik belátta, hogy nem számíthat egyetlen fiára, Olivérre, aki szintén kitanulta a mesterséget. A kései gyerekként született ifjú nehezen találta a helyét, évente váltogatta az iskoláit, és évet is ismételt. A 30-as évek elején a Sternberg hangszerkereskedésnél dolgozott eladóségdként, de itt sem maradhatott sokáig.

Zentay Zimmer Máriáról egy rövid, 1931-es újságcikk szolgált kiegészítő információkkal. Eszerint családja hazahozta a „világhírű hegedűművész” hamvait, és azokat egy díszes urnában a „rákosszentmihályi Zentavilla” dísztermében helyezték el. Halálának 13. évfordulója alkalmából a rákosszentmihályi római katolikus templomban gyászmisét mondtak, amelyen a művészi élet számos kiválósága jelent meg. Feltehetően a családtagoktól származik két további érdekes adat is. Eszerint Mária Thomas A. Edison unokaöccsének menyasszonya volt – ezt azonban más forrásból nem sikerült megerősítenünk. Továbbá 23 évesnek mondták az elhunytat (eszerint 1895-ben, talán 1896 elején született), ami magyarázatot ad arra, hogy első fellépései idején miért nevezték művésznőnek, majd amerikai bemutatkozásakor a 20 éves lány életkorából faragtak le néhány esztendő. Sajnos már sosem tudjuk meg, hogy miként alakult volna a siker előszobájában lévő, nagytehetségű hegedűs pályája, ha nem szól közbe a száz évvel ezelőtti nagy világvágy.

Gombos László